

Mehriban Vəzir

لاتیندان عرب گرافیکاسینا migrator پروفرامی ایله چئوریلیدیر
متهربیان وزیر

صبر و دؤزوم دئییه
گونئییه بیر مکتوب یازیم

بیر خبر اوخودوم، دئییر، ایران هؤکومتی گونئیئی آذربایجان موسیقیسینه یاساق قویوب. ایشه باخ، موسیقییه یاساق. اگر بئله دیرسه، دئمک، بیچاق سومویه دیره نیب .

چوخ اوزاق ایللره آپاردی بو خبر منی. 80-جی ایللرده سوونت توریست قروبو ایچینده رومینیا-بولقاریستان سفرینده اولموشدوم. یاناشی دوران بو ایکی اۆلکه سانکی باشقا-باشقا قیته لرین، باشقا-باشقا ایقلملرین پارچالاری ایدی. بیری بومبوز، سوسوز، یاشیلی قیت. او بیری یامیاشیل، بارلی، برکتلی. حالبوکی اونلاری بیر-بیریندن بیرجه آدییم آیریردی .

روزو بئردن، برکت گؤیدندی، دئییر. هر ایکیسی ده آلاهداندی. اوز چئورمه سین، قوربان اولدوغوم، چئوریدیه مشققتلر آرداردا دوزولور. نین سببی نین نه اولدوغونو ایسه اینسان چوخ زامان بیلمز اولور .
چوخ سایدا اولماسا دا گزدیگیم اروپا اۆلکهلریندن یالیز رومینیدا دیلن اوشاق گؤرموشدوم. اؤز ده بیزیم بالاجا، قاراجا، چیرکلی کوچه اوشاقلاریندان فرقلی اولراق، سامان ساریسی ساچلی، آغ بنیزلی، ماویگؤلر، اما ائله بیزیمکیر قدر چیرکلی، اویونچاق بویدا قیز اوشاگی. او اوتلین قارشیسیندا دوروب توریستلره ال آچیردی. بولاشیق اوزو، پیرپیز ساچی، گؤیمونجوق گؤز بیکلری هله ده یادیمدادیر. آغ اوشاقلارین بو قدر چیرکلی حالینی دئییه سن ایلك دفعه گؤروردوم .

بو، همین اۆلکهده گؤردویوم و یاداشیما چکیلمیش ایلك شکیلدر. آردیجا چال-چاغیر گلیر. چیلغین و یورولماز اوخومالار، اوینامالار، کندیربازلار، جانبازلار، کؤزوستور قصلر .
فؤوقلاده بیر سون گئجه دوزلندی، یئنه یئمکلر، ایچمکلر، تیرتمه لر... سوندا ایری تونقال قالاندی. دؤوره سینده یاللی باشلانندی. بیزیمکیندن فرقلی ایدی، بیر آز جود، بیر آزا قبا ایدی. رقص چوشور، انکستازا دوشوردو، اودون آلوو سؤنور، کؤزه دؤنوردو. تکم-سئیرک دیکلن اود پوسکور تولىرینی اویونچولار اللری، اتکلری ایله سؤندوروردولر، کباب چکیله جکدی سانکی. ایشیقلا سؤندورولدو، قارا قارانلیغین ایچیندن قیپیقرمیزی دایره گؤزیردی. رفاصلار اوست گئیملرینی و آیقلارینی سویونوب، کفن کیمی آغایپاق گئیملرده کؤزون اوستونه آتیلدیلا، دلی کیمی آتیلیب دوشمه یه باشلادیلا. مۇختشم بیر گؤستری ایدی، حئیرت بیر حال ایدی. اینسان اودلا اویناییردی. اینسان ائله حده یئتمیشدی کی، یانغیسیندان، آغریسیندان قافیل ایدی. بو، اصیل خالق اویونو ایدی. مونجوق گؤزلو، قاراجا، آعجا بالالاری دیلنچی اولان خالقلارین " یاندیم-هارای " اویونو .

ایندی او اوزاق مسافه یه، او قارانلیق گئجه یه، او گؤزرن چئوره یه، او بیاض آیینلی، یالین آیقلی رفاصلار - اودا یاخانیلانلارا باخیرام و دوشونورم کی، بو یاخین مسافه ده، بو میلیاردلار سلطنتینده، باکیدا او رقصین تام زامانیدی. چانمایان بیرجه قورولوشچوسودور. اصلینده، اینسانیمیز اوددادی، اودلو اویوندادی، یانیب یاخیلماقدادی. الی، آیاغی ایله، دیشی، دیرماغ ایله کؤز ائشمکده دی. بیرجه گؤستریسی چاتمیر، حالی-پریشانی نین مضحکه سی چاتمیر .
دئییه سن ائله حاقیقتن، اسکیگیمیز ایفاده میزدی. بیزه نه لر اولدوغونو، نه لره اودلانديغیمیزی، نه لره قاتلانديغیمیزی ایفاده ائده بیلمه مک ایستعدادسیزلیغی. نه ایسه .

او گونلرده رومينياني يئري-گۆيو، هاواسي، سوبو، رنستوران، باري، هر يئري " ماوي-ماوي-ماسماوي " دئييردي. بو نغمه نين هيت دؤورو ايدي. هر كس بو هاواني اوخويوردو، هر كس بو هاوايا اوينايردي. ايندي بيلميرم، اما دؤورده رومينا ائله باشدان-باشا توركجه اوخويوردو. بيز ده ائله اولكهدن گنتميشديك كي، او اولكهده تورك نغمه لري توتيا كيمي بير شئيدي. روسون توركده اولان يانغيسي بو ياساقلارلا دا ياشانيردي. تو-لر، راديولار، آبلنجه يئرلري تورك هاوالارينا تامارزي ايدي. آليشي-ساتيشي يوخ ايدي. يالنيز اولرده هوسكارلارين اوردان-بوردان الده ائتديكلري كاستلر-فيلان اولاييلردي. يني آذربايجان تورستتي سكسه نينجي ايللرين سونلاريندا رومينادا سود گؤلونه دوشموشدو. ايجريده گۆرمة ديگيني ديشاريدا بولموشدو. ياساقلارين شيرين عطريندن شيره چكيريدي . سوسوز، گۆيرتيسيز تورپاقلار بيتدي. بولقارستان باشلادي. بوتون گۆزليگي، ساري-ساري قومساللاري، ماسماوي ساهيللري، ياشيلي، آلي و آما بويدا چييلكلري ايله. ايندي بيلميرم بورالاردان اورالارا دينجلمه يه گندنلر وارمي- يوخمو، اما سووتت دؤنميينده ايتتيفادان کنار بولقارستانين قيزيل قوملاري ايدي، چئخسلوواكيانين كارلووي- واريسي ايدي، باشقا نه واردي كي. نه وارديسا ياساغي واردي. فورصت دوشموشكن بير داها دئيم كي، سووتنلر قدر اييرنج رئييم يوخ ايدي. دوزدور، ايشغاللارين هاميسي عئيجردير، اما بير وار آغا آغاخيسلتي اولسون، بير ده وار آغا نؤكرخيسلتي اولسون. نؤكر خيسلتي آغاسي اولان ريتين ائوي بيخيلير، اخلاقي پوزولور، بدخالاشير. ان آغير اولاني ايسه اودور كي، صاباحي، كله جگي تهلوكة يه دوشور .

نيسه...شهرلر، موزهلر، دوكانلار، بازارلار، رنستورانلار، داها نه لر ...
بير آخشام يئنه ساهيللرين بيرينده بير گۆزل، بير ائكزوتيك يئرده ايديك. هر طرف ساده و جازيب. موسيقي ده اؤز يئرينده، چالي-چاغيري ايله. هامى اوخويوب اوينايردي. 8-9 ياشلي، چيچك كيمي بير تورك فيزي دا بيزيم آراميزدان چيخميردي. گنديب-گليب نسه سوروشوردو. بير دفعه ده گليب دئدي كي، سيز هانسي هاواني ايسنه بيرسيز چالسين، گيتارا چالاني گؤستردى كي، او منيم ايميدير. دنيك، ماوي-ماوي-ماسماوي، فيز دوروخدو. دئدي، اولماز، او ياساق. نتر يني ياساق، بونو باشا دوشمه ديك. معلوم اولدو كي، سادجه ياساق. بولقارستاندا تورك موسوقيسيه ياساق وار .

بو بالاچا فيز قوش كيمي گاه چالانلارا طرف آتيلير، فوناقلار ايسنه بير، دئيه تكيده ائدير، گاه گليب يانا-يانا، ياساق، دئير، گاه اؤزونونكولره خبر آپاريردي. نتيجه وئرمه يهن بو چيرينتيلاري نين سونوندا: ددملر اوردا- دئيه مني چكيپ اؤز ماسالارينا آپاردي. گنتديم .تائيش اولدوق. معلوم اولدو كي، بو، بير تورك عاييلهسيدير. ياخين قصبه لرين بيرينده اولورلار. مني ائولرينه دعوت ائتديلر و سحري گون آرخامجا اوتله كله جكلريني ود ائتديلر .
توريست قروپوندان آيريليب كيمنلسه گؤروشمك سووتت وپنداشي اوچون ائله آسان مثله دئييلدي. بوندان اؤترو يالان دئمك، خستيم، اؤلورم، آخير كي، اؤزوندن نسه دوزلمك لازيم گليردي. او دا ريسك ايدي. اوستو اچيلسايدى، ان آزي ايشده توهمت، خارجه سفر ياساغي و س.. بير داها او دوستاخانانان چيخماماق قورخوسو واردي. اما ايندي هئچ خاطرلاميرام نجه اولدو، نه لر اويدوردوم و قروپدان نجه آيريلديم. بو فراقمننت يادداشيمدان پوزولوب .

وعدهلشديگيميز ساعاتدا فويئيه دوشدوم. هئچ كيم يوخ ايدي. گؤزله ديم. بير ميليس ياخينلاشدي، آديمي، سوياديمي سوروشدي و تئلفونا چاغيردي. همين بالاچا فيزين آناسي ايدي، دئييردي، بيز بير آز يوبانديق. اما اون دقيقه يه اوردا اولاجاغيق و برک-برک تاپشيريردي كي، هئچ يئره گنتمه، بيزي گؤزله. من ده اؤزومون و اونون توركجه سيني بير-بيرينه قاتيب جاواب وئيريريم كي، هئچ راحتسيز اولما، هئچ يئره گندن دئييلم، سيزي گؤزله بيرم، قروپ گنتدي و س. بير سؤزله تئلفوندا محبت و نزاكت آليش وئريشي ائديرديك .
باياقكي ميليس باشيمين اوستونو كسديرميشدي، نسه دئير، نيسه تكيده ائديردي. بير آتليغا دستگي قولاغيمدان چكديم، ندي، نه وار، دئيم. دئدي: توركجه دانيشما. دئيم: بولقارچا بيلميرم. دئدي: روسچا دانيش. دئيم: او توركدو. دئدي: روسچا بيلير. ال چك، دئيم. من اؤز ديلمده دانيشيرام. ميليس گئري چكيدى و بوز بير سسله دئدي، ايندي آرا كسيله جك .

تصوير انده بيليسيزمي، تئلفوندا توركجه دانيشيغا گؤره رايطة كسيليرميش. رئرئسسسيانين و معنوي تئرورون حددينه باخ .

نه ايسه، گنتديك. تپه نين اوستونده، ياشيلليغين ايجنده، اوزو دنيزه بير قصبه . گول باخچالي حيط-باچا. ايكي مرتبه لي، كيچيچيك، يونگول و چيچك دولو ائو. ايجريده خئيلي آدم واردي. قوهوم-اقرابا ييغيشيب گؤزله بيردي. چوخ گؤزله نيلمز اولدو. شنليه گليب تونلويه دوشموشدوم .

بو همين ايللر ايدي كي، بولقارستان هؤكومتتي اؤز وپنداشلاري ايله اخلاقسيز داورانير، ائتيك آريسنچكليك ساليير و جينايترلر توره ديردي. تورك اهالي اوچون، اصلينده ائله بولقار اوچون ده چوخ آغير ايمتاجان دؤورو ايدي. مزارليقلارا توخونولور، باش داشلاريندان تورك آدلاري پوزوليب بولقار آدلاري يازيلير، سندلرده آدلار ديشديريلير، تورك ديلي ياساقلانير، تئلفونلار دبنله نيلير، ايجتيماي يئرده آغيزدان چيخان هر تورك كلمه سينه جريمه لر كسيلير و ديگر آغلاگلمز چيركينليك سرگيله نيردي .

بيري دئدي كي، آتامين مزاريني زيارته گنتديم. گؤردوم كي، باش داشي اوزرينده كي آهمننت آدي قاشميميب، يئرينه ايوان يازيليب. منيم آتام مؤمين بير كيشي ايدي، الي قورانلي، ايمانلي، كيمسه ني اينجيمه دن، كؤنوللر ييخامدان كؤچدو-گنتدي بو دونيادان، اونا بئله زولوم ائديلرمي؟
البتته، آغير ايش ايدي، چكيلمز درد ايدي .

او واختلارا كيمي حياتيمدا هئچ اولمايان بير حادثه - بير تورك عاييلهسينده اولاجاغيملا باغلي نشم آلت-اوست اولموشدو. دمه گليب قمه دوشموشدوم. ائله شئيئر ائشيديرديم كي، بيلميرديم نه دئيم، نه ائديم. پيس اولموشدوم، چوخ پيس. چونكي دونيانين بوز اوزونو هله گؤرمة ميشديم .
ياديمدا دانيشان گؤزلر قاليب :

- بير ايتي اؤز آديلا چاغيرمازسان او دؤنوب سنه باخماز. منيم آدديم مئهمئتدير. اللي ايلين مئهمئتيم من. پاسپورتومو ديشيب آديمي ميخايل يازديلار. مني ميخايل چاغيرير، دؤنوب باخماياندا جريمه كسير .

آللاه، آللاه، ظلومون چنشىدلرې وارمىش .
اينسانلارې، تورك اولدوقلارينا گۆره عادي بهانه لرله ائولرېندن چۆله آتيردىلار. هۆكومت نوماينده سې قاپىنى
تيققيلايدىب بىر سىند وئيرىدى كې، بورا سىنن يوخ، هانسىسا ايوانكونون ائويدىر، يگىرمى دۇرد ساعات واختىن وار،
چىخ .

- بس سىزىن سىندلرېنىز؟
- منىم دده لىم بىش يوز ايلدى بو تورپاقلاردا ياشايرلار، بۆيوك مولكىت صاحىبې اولموشوق، ايندى اليمىزده كې
سىندلر ساختا ائلان اولونوب، آرخیولر ياندىرلىب .
او ايللرېن بولقارستان سىياسىتى يئرلې توركلره ايكې يول تانىيردى: يا ائولرېنى-املاكلارېنى سو قىيمىتىنه ساتىب
اۆلكهدن گنده جكلر، يا دا تورك يوخ، بولقار اولدوقلارېنى قبول انده جكلر. راضى اولامان ايشدن، مكنبدن، هر يئردن
چىخاريليردى، ان كىچىك دېره نىش آغىر جزالاندىرلىردى .
بىز ده قافىل ايمىشىك، بئله بىر مملكتده ماوي-ماوي-ماسماوي سىفارىش اندىرمىشىك. حالبو كې توركجه سالام
وئرمك جزا ايمىش، قالدې كې شار كې دئمك .

او گۆزل كۆيون، او گۆي تپه نىن ايسمىنى دېشىب بالچىك قويموشدولار. يقىن ايندى ده ائله دىر. آما بالچى بىر
تورك ائلى ايمىش، ان گۆزل بالې، آرىساخلالان ائولرې وارمىش دئيه آدىنا بئله دئيرمىشلر .

- نسه يازا بىلرمى؟-سانكى اؤز-اؤزومدن سوروشوردوم .
- قويماياچاقلار، بونلارېن آرخاسىندا ائله سووئتلر دورور. " آزادلىق " رادىوسونا وئره بىلرسىزمى؟
- چالېشارام. توركيه نه دئير؟

- دئير صبر ائدىن، دۇزون، او تورپاقلار سىزىندى، ترك ائتمگىن .
صبر... دۇزوم... ان چىنىي ده بودور. ان آغىر ايمتاحتان: صبر...دۇزوم ..
چىچك قىز، هاييف، اصل آدى يادىمدا دئىل، آناسى ايله بىرگه منى اؤتورمه يه فالخدىلار. باباسى گلېندن
سوروشدو كې، گلنده فىلانكس سىزى گۆردومو، او دا جاواب وئردى كې، او يوخ، آما فىلانكسلر داليمىزجا باخىردىلار.
كىشى بىر آن دورو، سونرا اوتورانلار سوروشسالار نه دئيه جكلرېنى سؤيله دى. دئىم: سىزدن بونو
سوروشاچاقلار؟ دئى: ائوت، آخشام گله جكلر كې، گوندوز سىزه گلن كىم ايدى .
داها دئيله سې سؤزوم يوخ ايدى .

ايللر نجه كئچدى اورالاردا، بىلمىرم، داها نه لر اولدو، اونو دا بىلمىرم. او ائل او اوبانى تترك ائدىمى، ائتمه دىمى،
نه لره دۇزولدو، نه لره صبر ائدىلدى... داها نه موصىتلر چكىلدى... چكن بىلر، بىز بىلمىرك. بىر ده آللاه بىلر، اوجا
آللاه، هر شئىي بىلن، گۆرن، رحم ائدن آللاه... صبرلىلرې و دۇزوملورې سئون، سئودىكلرېنى ايمتاحتان ائدن آللاه...
دىرلرې قىيمىتلندىرن، قىيمتلرې دىرلندىرن آللاه !

دئيرلر بو گونكو بولقارىستان پرىزدئنتى تورك اصىللىدىر. آزگىن دىسكرىمىناسىيا آرادان فالدىرلىب. توركلر اؤز
دىللىرىنده اوخويوب يازماق، مدنى ايرسى ياشاتماق، مولكىت آزادلىغى، سئچىب-سئچىلمك، حتى اۆلكهيه پرىزدئنت
اولماق كىمى هوقوقلارېنى آلبىلار. آما بو نه يه و نجه يه باشا گلدى؟ دئىكمى؟ دئىمىك. اؤيونك. توركون حاق
ائدىگى بئرلرده برقرار اولماسى اوچون صبر ائدىب دۇزىلرې عؤمرو دىرلندىرنلردن ساياق. ساياق و هسد آپارق. بو
مؤهلت عؤمور، " نجه گلب نجه گئدىگىنى بىلمه دىگىمىز " ، " بلكه ده بو دونيادا بىر گون، بىر ساعات قالدىغىمىز
" بو عؤمور نه ايله دىرلې اولما بىلر كې. حاق يولدا يورومكدن باشقا اونو صرف انده جگىمىز داها قىيمىتلې بىر شئى
وارمى كې. يوخدو، اولما بىلمىز. كسىن اولاراق اولما بىلمىز. اينسان عؤمرونون يئگانه دىرې آللاها عىبادتده و حاق يوللا
يورومكده دىر. بئرده قالانى ايسه سادجه دىگر جانلىلار كىمى كئچىمكدىر .
اونلار يانار اودا دوشدولر. يانىق ياللى گئدىلر، قانلى حالاي چكدىلر. آلوو اللرې، اتكلرې ايله سؤندوردولر. كۆزوستو
رقص ائدىلر. آما دۇزدولر. دۇزدولر و صبر ائدىلر. داعوادان قاچمادىلار. هافدان دؤنمه دىلر. يورولمادىلار .
بو سؤيله دىكلرېم يگىرمى ايلن سؤزودو. ديله آسان گلر .

بو گون گونئىده، آذربايجانىمىزىن ايران-فارس دئىسپوتىزمى آلتىندا اينله ين بىر اراضىسىنده آللاهين هر بىر اينسانا
اولدوغو كىمى بىزه ده وئردىگى هاقلار رئىمىن اياقلارې آلتىندا دىر. سويداشىمىز هاقسىزلىق منگنه سىنده، عدالت
چنگىنده دىر. قوتلو بىر ساواش گئدىر. گاه جوشور، گاه سنگىگر، گۆرك كىم كىمى يوردو. هاقسىزمى يورولدو،
هاقلىمى گئرى دوردو. هاقسىز قلبه چالماز هاقلى داعواسىندا حالال اولسا. حالال هاقلىلارې آللاه داردا قويماز .
گۆرونور، او تايدا بىچاق سومويه دېره نىب. بو، اوندان بللى ائدىر كې، هاوامىز ياساق ائدىلېب .

يارىم بو تايدا قالدې،

يارىم او تايدا قالدې،

تويوم بوردا چاليندى

يارىم او تايدا قالدې.

دئمك، تىرىزده، ميانادا بو هاوالار ياساق، بو سئودالار ايزىنسىز...

تىرىز اوستو ميانا،

گول سونبوله داپانا،

يا سن كئچ گل بو يانا

يا من گلېم او يانا.

آما بونا دؤزمك ده اولماز. بو قدرينه صبر ائتمك ده اولماز، آنام.

فارس شوونىزمى بو حده يوكسه لىبسه گۆرونور آخىرې چاتىب، جانىسر اولوب، اىچى نىن سون خىلتىنى آتير.
دئىرم، دوروم گونئيه بىر مکتوب يازىم. آنام-آنم، جانىم-فارداشىم، ياوروم-گولوم - تىرىزم، دئىم. دئىم كې، سن
دؤزوملو اول، سن صبرلې اول، صبرلې اولماق مظلوم اولماق دئىل، مقامىنى ياخالماقدي. ايشىن چمىنى بىلمك،
گئرىسىنى، ايره لىسىنى سئزمكدى. هاردا سوسوب، هاردا سؤيله مه سىنى بىلمكدى. دؤزوملو اولماق جانىنلا،

قائینلا حاقا تاپینماقادی. حاق یولدان گئری دورماماقدی. حاق یولدان گئری دورماماق آلاها ساریلماقدادی. سن صیرلی اول، سن دؤزوملو اول. سن صیرین و دؤزومونله قوتلو ساواشلاردا اول. دوروم گونئییه بیر مکتوب یازیم. دئییم کی...

Səbr və dözüm deyə Güneyə bir məktub yazım

Bir xəbər oxudum, deyir, İran hökuməti Güneydə Azərbaycan musiqisinə yasaq qoyub. İşə bax, musiqiyə yasaq. Əgər belədirsə, demək, bıçaq sümüyə dirənib.

Çox uzaq illərə apardı bu xəbər məni. 80-ci illərdə sovet turist qrupu içində Rumınyə-Bolqarıstan səfərində olmuşdum. Yanaşı duran bu iki ölkə sanki başqa-başqa qitələrin, başqa-başqa iqlimlərin parçaları idi. Biri bomboz, susuz, yaşılı qıt. O biri yamyaşıl, barlı, bərəkətli. Halbuki onları bir-birindən bircə addım ayırırdı. Ruzu yerdən, bərəkət göydəndi, deyir. Hər ikisi də Allahdandı. Üz çevirməsin, qurban olduğum, çevirdisə məşəqqətlər ardarda düzülür. Nəyin səbəbinin nə olduğunu isə insan çox zaman bilməz olur.

Çox sayda olmasa da gəzdiyim Avropa ölkələrindən yalnız Rumınyada dilənən uşaq görmüşdüm. Özü də bizim balaca, qaraca, çirkli küçə uşaqlarından fərqli olaraq, saman sarısı saçlı, ağ bənizli, mavigözlü, amma elə bizimkilər qədər çirkli, oyuncaq boyda qız uşağı. O otelin qarşısında durub turistlərə əl açırdı. Bulaşlıq üzü, pırpız saç, göymuncuq göz bəbəkləri hələ də yadımdadır. Ağ uşaqların bu qədər çirkli halını deyəsən ilk dəfə görürdüm.

Bu, həmin ölkədə gördüyüm və yaddaşıma çəkilmiş ilk şəkildir. Ardıyca çal-çağır gəlir. Çılğın və yorulmaz oxumalar, oynamalar, kəndirbazlar, canbazlar, közüstü rəqslər.

Fövqəladə bir son gecə düzənləndi, yenə yeməklər, içməklər, titrətmələr... sonda iri tonqal qalandı. Dövrəsində yallı başlandı. Bizimkindən fərqli idi, bir az cod, bir az qaba idi. Rəqs çəşur, ekstaza düşürdü, odun alovu sönür, közə dönürdü. Təkəm-seyrək dikələn od püskürtülərini oyunçular əlləri, ətəkləri ilə söndürürdülər, kabab çəkiləcəkdə sanki. Işıqlar söndürüldü, qara qaranlığın içindən qıpqırmızı dairə gözərir. Rəqqaslar üst geyimlərini və ayaqlarını soyunub, kəfən kimi ağappaq geyimlərdə közün üstünə atıldılar, dəli kimi atılıb düşməyə başladılar. Möhtəşəm bir göstəri idi. Heyrət bir hal idi. İnsan odla oynayırdı. İnsan elə həddə yetmişdi ki, yangısından, ağrısından qafil idi. Bu, əsil xalq oyunu idi. Muncuq gözlü, qaraca, ağca balaları dilənçi olan xalqların “yandım-haray” oyunu.

İndi o uzaq məsafəyə, o qaranlıq gecəyə, o gözərən çevrəyə, o bəyaz əyinli, yalın ayaqlı rəqqaslara - oda yaxanıllanlara baxıram və düşünürəm ki, bu yaxın məsafədə, bu milyardlar səltənətində, Bakıda o rəqşin tam zamanıdı. Çatmayan bircə quruluşçusudur. Əslində, insanımız oddadı, odlu oyundadı, yanıb yaxılmaqdadı. Əli, ayağı ilə, dişi, dırmağ ilə köz eşməkdədi. Bircə göstərisi çatmır, halı-pərişanının məzhəkəsi çatmır.

Deyəsən elə həqiqətən, əskiyimiz ifadəmizdi. Bizə nələr olduğunu, nələrə odlandığımızı, nələrə qatlandığımızı ifadə edə bilməmək istedadsızlığı. Nə isə. O günlərdə Rumınyanın yeri-göyü, havası, suyu, restoranı, barı, hər yeri “mavi-mavi-masmavi” deyirdi. Bu nəğmənin hit dövrü idi. Hər kəs bu havanı oxuyur, hər kəs bu havaya oynayır. İndi bilmirəm, amma o dövrdə Rumınyada elə başdan-başa türkcə oxuyurdu. Biz də elə ölkədən getmişdik ki, o ölkədə türk nəğmələri tutya kimi bir şeydi. Rusun türkdə olan yanğısı bu yasaqlarla da yaşanırdı. TV-lər, radiolar, əyləncə yerləri türk havalarına tamarzı idi. Alışı-satışı yox idi. Yalnız evlərdə həvəskarların ordan-burdan əldə etdikləri kasetlər-filan ola bilərdi. Yəni Azərbaycan turisti səksəninci illərin sonlarında Rumınyada süd gölünə düşmüşdü. İçəridə görmədiyini dışarıda bulmuşdu. Yasaqların şirin ətrindən şirə çəkirdi. Susuz, göyərtisiz torpaqlar bitdi. Bolqarıstan başladı. Bütün gözəlliyi, sarı-sarı qumsalları, masmavi sahilləri, yaşılı, alı və alma boyda çiyələkləri ilə. İndi bilmirəm buralardan oralara dincəlməyə gedənlər varmı-yoxmu, amma sovet dönəmində ittifaqdan kənar Bolqarıstanın qızıl qumları idi, Çexslovakiyanın Karlovi-varısı idi, başqa nə vardı ki. Nə vardısıa yasağı vardı. Fərsət düşmüşkən bir daha deyim ki, sovetlər qədər iyrenc rejim yox idi. Düzdür, işğalların hamısı eybəcərdir, amma bir var ağa ağaxislətli olsun, bir də var ağa nökerxislətli olsun. Nöker xislətli ağası olan rəiyyətin evi yıxılır, əxlaqı pozulur, bədxahlaşır. Ən ağır olanı isə odur ki, sabahı, gələcəyi təhlükəyə düşür.

Nəisə...şəhərlər, muzeylər, dükənlər, bazarlar, restoranlar, daha nələr...

Bir axşam yenə sahillərin birində bir gözəl, bir ekzotik yerdə idik. Hər tərəf sadə və cazib. Musiqi də öz yerində, çalı-çağırılı ilə. Hamı oxuyub oynayır. 8-9 yaşlı, çiçək kimi bir türk qızı da bizim aramızdan çıxmırdı. Gedib-gəlib nəsə soruşurdu. Bir dəfə də gəlib dedi ki, siz hansı havanı istəyirsiniz çalsın, gitara çalanı göstərdi ki, o mənim abimdir. Dədik, mavi-mavi-masmavi. Qız duruxdu. Dedi, olmaz, o yasaq. Nətər yəni yasaq, bunu başa düşmədik. Məlum oldu ki, sadəcə yasaq.

Bolqarıstanda türk musuqisinə yasaq var.

Bu balaca qız quş kimi gah çalanlara tərəf atılır, qonaqlar istəyir, deyə təkid edir, gah gəlib yana-yana, yasaq, deyir, gah özününkülərə xəbər aparırdı. Nəticə verməyən bu çırpıntılarının sonunda: dədəmlər orda- deyə məni çəkib öz masalarına apardı. Getdim. Tanış olduq. Məlum oldu ki, bu, bir türk ailəsidir. Yaxın qəsəbələrin birində olurlar. Məni evlərinə dəvət etdilər və səhəri gün arxamca otele gələcəklərini vəd etdilər.

Turist qrupundan ayrılıb kiminləsə görüşmək sovet vətəndaşı üçün elə asan məsələ deyildi. Bundan ötrü yalan demək, xəstəyəm, ölürəm, axır ki, özündən nəsə düzəltmək lazım gəlirdi. O da risk idi. Üstü açılısaydı, ən azı işdə töhmət, xaricə səfər yasağı və s.. Bir daha o dustaqxanadan çıxmamaq qorxusu vardı. Amma indi

heç xatırlamıram necə oldu, nələr uydurdum və qrupdan necə ayrıldım. Bu fraqment yaddaşımdan pozulub.

Vədələşdiyimiz saatda foyeyə düşdüm. Heç kim yox idi. Gözlədim. Bir milis yaxınlaşdı, adımlı, soyadımı soruşdı və telefona çağırdı. Həmin balaca qızın anası idi, deyirdi, biz bir az yubandıq. Amma on dəqiqəyə orda olacağıq və bərk-bərk tapşırırdı ki, heç yerə getmə, bizi gözlə. Mən də özümün və onun türkcəsini bir-birinə qatıb cavab verirdim ki, heç rahatsız olma, heç yerə gedən deyiləm, sizi gözləyirəm, qrup getdi və s. Bir sözlə telefonda məhəbbət və nəzakət alış-verişi edirdik.

Bayaqkı milis başımın üstünü kəsdirmişdi, nəsə deyir, nəyisə təkid edirdi. Bir anlığa dəstəyi qulağımdan çəkdim, nədi, nə var, dedim. Dedi: türkcə danışma. Dedim: bolqarca bilmirəm. Dedi: rusca danış. Dedim: o türkdü. Dedi: rusca bilir. Əl çək, dedim. Mən öz dilimdə danışırım. Milis geri çəkildi və boz bir səslə dedi, indi ara kəsiləcək.

Təsəvvür edə bilisizmi, telefonda türkcə danışığa görə rabitə kəsilirmiş.

Repressiyanın və mənəvi terrorun həddinə bax.

Nə isə, getdik. Təpənin üstündə, yaşıllığın içində, üzü dənizə bir qəsəbə. Gül baxçalı həyat-baca. İki mərtəbəli, kiçik, yüngül və çiçək dolu ev. İçəridə xeyli adam vardı. Qohum-əqraba yığışib gözləyirdi. Çox gözlənilməz oldu. Şənliyə gəlib tünlüyə düşmüşdüm.

Bu həmin illər idi ki, Bolqarıstan hökuməti öz vətəndaşları ilə əxlaqsız davranır, etnik ayrışdırma salır və cinayətlər törədirdi. Türk əhali üçün, əslində elə bolqar üçün də çox ağır imtahan dövrü idi. Məzarlıqlara toxunulur, baş daşlarından türk adları pozulub bolqar adları yazılır, sənədlərdə adlar dəyişdirilir, türk dili yasaqlanır, telefonlar dinlənilir, ictimai yerdə ağızdan çıxan hər türk kəlməsinə cərimələr kəsilir və digər ağlagəlməz çirkinliklər sərgilənirdi.

Biri dedi ki, atamın məzarını ziyarətə getdim. Gördüm ki, baş daşı üzərindəki Ahmet adı qaşımış, yerinə ivan yazılıb. Mənim atam mömin bir kişi idi, əli quranlı, imanlı, kimsəni incitmədən, könüllər yıxmadan köçdü-getdi bu dünyadan, ona belə zülüm edilərmə?

Əlbəttə, ağır iş idi, çəkilməz dərd idi.

O vaxtlara kimi həyatımda heç olmayan bir hadisə - bir türk ailəsində olacağımla bağlı nəşəm alt-üst olmuşdu. Dəmə gəlib qəmə düşmüşdüm. Elə şeylər eşidirdim ki, bilmirdim nə deyim, nə edim. Pis olmuşdum, çox pis. Çünki dünyanın boz üzünü hələ görməmişdim.

Yadımda danışan gözlər qalıb:

- Bir iti öz adıyla çağırırsan o dönüb sənə baxmaz. Mənim addım Mehmetdir. Əlli ilin Mehmetiyəm mən. Pasportumu dəyişib adımlı Mixail yazdılar. Məni Mixail çağırır, dönüb baxmayanda cərimə kəsir.

Allah, Allah, zülmün çeşidləri varmış.

İnsanları, türk olduqlarına görə adi bəhanələrlə evlərindən çölə atırdılar. Hökumət nümayəndəsi qapını tıqqıldadıb bir sənəd verirdi ki, bura sənənin yox, hansısa ivankonun evidir, iyirmi dörd saat vaxtın var, çıx.

- bəs sizin sənədləriniz?

- mənim dədələrim beş yüz ildi bu torpaqlarda yaşayırlar, böyük mülkiyyət sahibi olmuşuq, indi əlimizdəki sənədlər saxta elan olunub, arxivlər yandırılıb.

O illərin Bolqarstan siyasəti yerli türklərə iki yol tanıyırdı: ya evlərini-əmlaklarını su qiymətinə satıb ölkədən gedəcəklər, ya da türk yox, bolqar olduqlarını qəbul edəcəklər. Razi olamayn işdən, məktəbdən, hər yerdən çıxarılırdı. Ən kiçik dirəniş ağır cəzalandırılırdı.

Biz də qafil imişik. Belə bir məmləkətdə mavi-mavi-masmavi sifariş edirmişik. Halbuki türkcə salam vermək cəza imiş, qaldı ki şarkı demək.

O gözəl köyün, o göy tərənin ismini dəyişib Balçık qoymuşdular. Yəqin indi də elədir. Amma Balçı bir türk eli imiş, ən gözəl balı, arısaxlayan evləri varmış deyə adına belə deyərmişlər.

- nəyə yazı bilərəmmi?-sanki öz-özümdən soruşurdum.

-qoymayacaqlar, bunların arxasında elə sovetlər durur. “Azadlıq” radiosuna verə bilərsizmi?

-çalışaram. Türkiyə nə deyir?

-deyir səbr edin, dözü, o torpaqlar sizindi, tərək etməyin.

Səbr... dözü... ən çətini də budur. Ən ağır imtahan: səbr...dözü...

Çiçək qız, hayıf, əsil adı yadımda deyil, anası ilə birgə məni ötürməyə qalxdılar.

Babası gəlindən soruşdu ki, gələndə filankəs sizi gördümü, o da cavab verdi ki, o yox, amma filankəslər dalımızca baxırdılar. Kişi bir an durdu, sonra oturanlara soruşsalar nə deyəcəklərini söylədi. Dedim: sizdən bunu soruşacaqlar? Dedi: evet, axşam gələcəklər ki, gündüz sizə gələnin kim idi.

Daha deyiləsi sözü yox idi.

İllər necə keçdi oralarda, bilmirəm, daha nələr oldu, onu da bilmirəm. O el o obanı tərək etdimi, etmədimi, nələrə dözüldü, nələrə səbr edildi.... daha nə müsibətlər çəkildi... çəkən bilər, biz bilmərik. Bir də Allah bilər, uca Allah, hər şeyi bilən, görən, rəhm edən Allah... səbrliləri və dözümlüləri sevən, sevdiklərini imtahan edən Allah... dəyərləri qiymətləndirən, qiymətləri dəyərləndirən Allah!

Deyirlər bu günkü Bolqarıstan prezidenti türk əsillidir. Azgın diskriminasiya aradan qaldırılıb. Türklər öz dillərində oxuyub yazmaq, mədəni irsi yaşatmaq, mülkiyyət azadlığı, seçib-seçilmək, hətta ölkəyə preziden olmaq kimi hüquqlarını alıblar. Amma bu nəyə və neçəyə başa gəldi? Deyəkmi? Deməyək. Öyünək.

Türkün haqq etdiyi yerlərdə bərqərar olması üçün səbr edib dözümləri ömrü dəyərləndirənlərdən sayaq. Sayaq və həsəd aparaq. Bu möhlət ömür, “necə gəlib necə getdiyini bilmədiyimiz”, “bəlkə də bu dünyada bir gün, bir saat qaldığımız” bu ömür nə ilə dəyərlili ola bilər ki. Haqq yolda yürüməkdən başqa onu sərif edəcəyimiz daha qiymətli bir şey varmı ki. Yoxdu, ola bilməz. Kəsin olaraq ola bilməz. İnsan ömrünün yeganə dəyəri Allaha ibadətdə və haqq yolla yürüməkdir. Yerdə qalanı isə sadəcə digər canlılar kimi keçinməkdir.

Onlar yanar oda düşdülər. Yanıq yallı getdilər, qanlı halay çəktilər. Alovu əlləri, ətkləri ilə söndürdülər. Közüstü rəqs etdilər. Amma dözdülər. Dözdülər və səbr etdilər. Davadan qaçmadılar. Haqdan dönmədilər. Yorulmadılar.

Bu söylədiklərim iyirmi ilin sözüdü. Dilə asan gəlir.

Bu gün Güneydə, Azərbaycanımızın İran-fars despotizmi altında inləyən bir ərazisində Allahın hər bir insana olduğu kimi bizə də verdiyi haqlar rejimin ayaqları altındadır. Soydaşımız haqsızlıq məngənəsində, ədalət cəngindədir. Qutlu bir savaşı gedir. Gah coşur, gah səngiyir. Görək kim kimi yordu. Haqsızımı yoruldu, haqlımı geri durdu. Haqsız qələbə çalmaz haqlı davasında halal olsa. Halal haqlıları Allah darda qoymaz.

Görünür, o tayda bıçaq sümüyə dirənib. Bu, ondan bəlli edir ki, havamız yasaq edilib.

Yarım bu tayda qaldı,

Yarım o tayda qaldı,

Toyum burda çalındı

Yarım o tayda qaldı.

Demək, Təbrizdə, Miyanada bu havalar yasaq, bu sevdalar izinsiz...

Təbriz üstü Miyana,

Gül sünbülə dayana,

Ya sən keç gəl bu yana

Ya mən gəlirəm o yana.

Amma buna dözmək də olmaz. Bu qədərinə səbr etmək də olmaz, anam.

Fars şovinizmi bu həddə yüksəlibsə görünür axırı çatıb, canbəsər olub, içinin son xıltını atır.

Deyirəm, durum Güneyə bir məktub yazım. Anam-atam, canım-qardaşım, yavrum-gülüm - Təbrizim, deyim. Deyim ki, sən dözümlü ol, sən səbrli ol. Səbrli olmaq məzlum olmaq deyil, məqamını yaxalamaqdı. İşin çəmini bilmək, gerisini, irəlisini sezməkdə. Harda susub, harda söyləməsini bilməkdə. Dözümlü olmaq canınla, qanınla haqqa tapınmaqdı. Haqq yoldan geri durmamaqdı. Haqq yoldan geri durmamaq Allaha sarılmaqdadı. Sən səbrli ol, sən dözümlü ol. Sən səbrin və dözümünlə qutlu savaşılda ol.

Durum Güneyə bir məktub yazım. Deyim ki...